

ПРИКАЗ ДИСКУСИЈЕ

Др ИВАН КЛАЈН осврћући се на напомену у реферату С. Јанковића да »Ослобођење« фонетски адаптира страна имена латиницом а »Политика« ћирилицом, док »Вјесник« преноси латиницом изворни облик, подвлачи да ту праксу не би требало схватити као неко варијантно питање. У Србији, гдје је уобичајена фонетска транскрипција, има научника који страна имена пишу изворно (на примјер проф. Милка Ивић). — Стране ријечи као посуђенице, позајмице, могу ући у језик и одомаћити се, али страна имена — не. Отуд је фонетска транскрипција тих имена у случају писања ћирилицом »неужно зло«, а у случају употребе латинице, никако је не би требало практиковати. То, разуме се, важи за страна имена из језика која се служе латиницом. У вези с овим он напомиње да је једном приликом проф. Брозовић у оваквом контексту рекао *Verba volant, scripta manent*, и тим дао до знања да је писани облик важнији од говорног; у том смислу изјавио је да је њему свеједно како ће неки странац изговорити његово име — *Брозовић*, јер тај изговор и тако траје један тренутак, али нипошто не би дозволио да му Француз напише *Brosovitch* или Мађар — *Brogovics*, него би инсистирао само на нашем облику — *Brogović*. Ако би, дакле, тај аргумент важио за странце у односу на нас, зашто не би важио и у обрнутом смјеру? — И. Клајн се zaloжио за то да се у стручној литератури страна имена пишу латиницом изворно, а ако се не ради о стручној литератури, онда би уз прво навођење адаптираног облика страног имена требало у загради дати и изворни облик.

* У овом приказу није обухваћено излагање др Митра Пешикана јер је унапријед било припремљено као написан текст те га као таквог објављујемо у цјелини иза приказа.

Др СРЉАН ЈАНКОВИЋ подвлачи да су наша имена арапског поријекла дошла преко османског језика као језика-посредника. Прва адаптација је, дакле, извршена у османском, а код нас су та имена доживјела нругу, нашу адаптацију. Османска адаптација, која је захватила не само властита арапска имена него и један замашан дио преузетог арапског лексичког фонда, из основа је пољуљала арапски консонантизам, па се то осјетило и при преузимању код нас. А накнадно повезивање са култивисаним арапским изговором носи обиљежје накнадне корекције (можда чак и хеперкорекције). — У вези са транскрипцијом арапске секвенце *-a^c-* (вокал *a* + *cain*) у облику *-aa-* појављује се карактеристичан случај визуелне хиперкорекције. Наиме, та секвенца *-aa-* у транскрипцији механички се код нас интерпретира као дио фиктивне акронимске формације тако да се читава форма пише великим словима: уп. нпр. »партија БААС«, умјесто *Baas* (ар. *ba^ct* »препород«)! — Слаже се са мишљењем да је нужно елиминисати енглески, и сваки други језик, као језик-посредник код транскрипције арапских имена, али напомиње да ту не спада транскрипција египатска верзија изворног арапског имена *Gamāl* : *Gamāl*. Критички фонем (*ǧ*) (*џ*_{и.м.}) има у Египту у савременом стандардном арапском варијантну пловивну реализацију *g* а не африкатну *ǧ* (*џ*), тако да транскрипција ове варијантне реализације не смије бити занемарена јер носи »додатни информативни пртљаг« — у овом случају регионални египатски стандардни изговор. Из истих разлога локалитет крај Каира треба пренијети у облику *Гиза* (а не *Циза*, што чак допушта и Танасковић), за што бисмо имали аналогну паралелу у нашим регионалним, али стандардним називима као што је нпр. лука *Ријека* (а никада, ни у екавском тексту, — *Река*). — Он сматра да право на преинаке у изворном изговору имају искључиво изворни говорници. Посебно наглашава да се овдје ради о савременом књижевном арапском језику у којем је евидентна стандардно-језичка варијантност, а не о класичном арапском. А кад се тиче конкретног питања изговора *џ*_{и.м.}, транскрипција не смије занемарити изворни стандардни изговор. Значај те чињенице ништа не умањује факат да му у арабистици нормално употребљавамо аффрикатни изговор *џ*_{и.м.}, јер то су ствари различитог реда.

БОГДАН ДАБИЋ сматра у вези са транскрипцијом пољских хипокористика типа *Басја* и *Казјо*, гдје имамо изворно *ś* и *ź* (насталим од *s* и *z* афектираних неким вокалом предњег реда), да би требало преиначити тако транскрибоване облике у *Башија* и *Кашјо*. Јер, не само да је то фонетски вјерније оригиналу него би се тиме овакви случајеви дистанцирали од аналогних руских форми гдје стварно постоји умекшано *s*, а с друге стране на такав поступак нас наводе и неке реализације у нашим говорима које су аналогне пољским (уп. *кишјелина*, *ижјелица*). — У вези с непостојаним *e* у именима западнословенских језика (*Наšek*, *Наvranek* и сл.) он истодобно указује и на наша одго-

варајућа кајкавска имена са непостојаним *e* (*Губец*, *Крклец* и сл.). »Штокавац не може имати осјећаја за непостојано *e* па било оно чешко, пољско, руско или наше кајкавско«. С друге стране, ни Руси или Пољаци немају осјећаја а наше непостојано *a* (уп. в Крагујеваце!). Отуд закључује да не би требало наша имена као *Губец*, *Ткалец* и сл. третирати са непостојаним *e*. Напомиње да код штокаваца ученика или се *e* задржава (као *Губец*, *Губеца* итд.) или се пак адаптира према штокавском *a* (као *Губац*, *Гупца* итд.). Што се тиче *l*, пољски разликује три фонетске реализације: тврдо *l* (*ł*), затим »неутрално« *l*, те умекшано *l*, блиско нашем *љ*. Наш нас правопис учи да све њих преносимо једним интегрисаним *l*! Истина, опозиција пољског *ł* и умекшног *l* не одговара опозицији нашег *л* и *љ*, али се понешто из те (пољске) опозиције ипак може сачувати помоћу нашег *л* и *љ*. — У принципу ово исто вриједи и у односу на руске одговарајуће гласове, јер је руско *л* (тврдо) стварно тврђе од нашег *л*.

Др НЕНАД ВУКОВИЋ истиче вриједност реферата Б. Дабића у третирању нерасвијетљених момената у транскрипцији. У вези са секвенцама *gie*, *kie* у пољском упозорава на двоструку транскрипцију пољског имена *Gierek* у нас: *Герек* («Политика») и *Гјерек* («Ослобођење»). Сматра да се овдје лако може одступити од *гје* у транскрипцији (дакле, без указивања на пољско умекшавање), и налази потврду у природном изговору нпр. код *Јагелонски унив.* Међутим, ипак се не би могло одступити од *кје* као код имена Мицкјевич, јер би Мицкевич било неприродно с обзиром на већ устаљен начин изговора. — У погледу тога да се у транскрипцији пољско *l* и *ł* преноси само нашим *л*, он мисли да можда друго није ни преостало. Ту треба бити опрезан јер је у пољском далеко мање ријечи гдје ћемо чути реализацију приближну нашем *љ*, али непотпуну, неголи ријечи са пољским *l*. (Уп. нпр. пољско *Vavel* и могућност транскрипције — *Вавел*). — Ни у погледу *ś* и *ź* наша правописна комисија није можда могла другачије поступити. Дабић тачно упућује на проблем, али изгледа најприродније да се приближимо оној ситуацији каква се појављује у нашем књижевном језику у односу на назначено наше дијалекатско *ш* (у *шјести*, *шједало* и сл.). — У вези с напоменом С. Јанковића да словеначки лингвисти припремају посебне транскрипцијске табеле за поједине језике, он напомиње да у многим правописима постоји таква пракса, која је без сумње веома добра ствар.

МИЛИЈА СТАНИЋ указује на проблем транскрипције оних имена из класичних језика која су већ нашла своје одомаћено рјешење (као *Cesar*) али за које постоје приједлози са другачијом аргументацијом да би требало транскрипцију оријентисати према изворном изговору (*Kajsar*). У вези с овим напомиње да су почетком овог вијека неки историчари »преводили« француско *George* у Ђорђе (а не у транскрибованом облику *Жорж*) али је таква пракса данас превазиђена.

Др СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ указује и на просторне тешкоће на које се наилазило приликом обраде транскрипције оријенталних имена у Правописном приручнику («Свјетлост», Сарајево, 1973) »који је намијењен за школску употребу и који није никакав званични правопис у БиХ«. — У вези с питањем фонетске и изворне транскрипције страних имена сматра да је при првој употреби неког имена потребно дати у загради »и онај други начин у номинативу«, дакле! ако се пише латиницом фонетски, онда у загради треба дати изворни облик; ако се пише изворно, онда у загради треба дати фонетски облик; а ако се пише ћирилицом фонетски, у загради треба дати латиницом изворно. — Сматра да у БиХ у свакодневној пракси преовлађује фонетско писање, али у уџбеницима, особито универзитетским, по правилу се страна имена пишу изворно.

Др ДАЛИБОР БРОЗОВИЋ у вези са третирањем непостојаног *e* које је покренуо Б. Дабић, констатује да задржавање тога *e* у генитиву, односно његово претварање у *a*, представља само притисак језичног система. Стога претпоставља да у различитим нашим срединама неће моћи бити прихваћена иста рјешења. У Хрватској неће бити могуће да се прихвати једно рјешење које би попустило притиску језичког система и које би увело деклинацију типа *Ткалеца*. Имена на *-ек* добрим дијелом тако и пролазе, негдје има колебања, док мијењање *-ец* у *-ац* (као у *Ткалец*) не долази у обзир. То је кајкавска проблематика која тражи специјалан третман, и која се не своди само на ово. Слично је и с презименима на *-џ*: кад је у питању Словенац, у транскрипцији остављамо *Babić*, али ако је у питању кајкавац, поступа се као да се ради о штокавцу — *Babič*. И кајкавско *-šć-* третира се у неким топонимима као *-šć-* (уп. Тракошћан), док словенско *-šć-* остаје. — Слаже се са Б. Дабићем да би у транскрипцији наведени пољски хипокористик било боље дати у облику *Кажјо*, али је »питање само да ли је толико боље да се исплати дирати оно што је колико-толико устаљено у транскрипцијским процедурама у пракси«. С тим у вези напомиње да нам је у дјетињству јунак Сјенкјевичевог романа («Кроз пустињу и прашуму») био добар чак и у облику *Stasio* док нисмо последице научили да је он заправо *Сташо*. — Не слаже се са мишљењем Б. Дабића да је у бугарском и македонском ситуација са палатализираним и палаталним гласовима иста. У македонском су ти гласови другачијег типа, што се среће у бугарском супстандардном западном дијалекатском говору, али не у стандардном бугарском гдје се мекани *к* и *г* не разликују у начелу од руске ситуације. Они се уклапају у читав низ палатализираних консонаната, док у македонском, отприлике као и у штокавском, имамо пет таквих консонаната који су палатални, и онда јаче палатални неголи што је случај у бугарској или руској ситуацији. — У вези с могућности звучне реализације *x* у именима арапског поријекла (*Мидхат*), он каже да се опет ради о притиску нашег језичког система и да ту има два избора:

или да се послужимо рјеђом прогресивном асимилацијом, која иначе постоји у језику, или чешћом регресивном асимилацијом, те тако на неки начин рјешавамо могућност уклапајући у своје изговорне навике оно што је нама и свим другим људима на свијету диктат материнског језика.

Др ИСМЕТ СМАИЛОВИЋ сматра, у вези с могућности транскрипције изворног арапског имена у облику Гамал или Џемал, да је С. Јанковић полазио од египатске ситуације док он полази са гледишта књижевног арапског језика гдје је нормативан изговор арапског *džima ğ* (тј. џ). — Што се тиче могућности звучне реализације *x*, он напомиње да је у именима као *Зухра*, *Езхер* она — звучна.

Др ШИМУН ШОЊЕ поставља питање да ли смо у транскрипцији старогрчких имена вјерно репродуцирали изговор. Мада је традиција у преношењу тих имена врло стара, класичним филолозима би требало дати могућност да предложи поједине ревизије. Кад је у питању двострука могућност *Ахил/Ахилеј*, потребно је напоменути да смо облик *Ахил* без сумње преузели од Нијемаца код којих се тај облик углавном и данас практикује. Али ако је грчки облик *Achylleus*, онда има разлога да замијенимо *Ахил* са *Ахилеј* тим више што за паралелне случајеве из грчког имамо управо таква рјешења: за *Odysseus* — Одисеј, а за *Idomeneus* — Идоменеј. »Ми морамо знати да имамо посла с мртвим језиком и да ми никада нећемо доћи до аутентичнога фонетскога изгледа старогрчкога као ни старолатинскога. Међутим, . . . класична филологија има право да прави на том пољу замашне радове и да се настоји што више приближити оном аутентичном изговору«, иако ће то бити само конјектуре. — У новије вријеме поставља се питање и традиционалног читања латинског, односно питање могућности његовог аутентичног читања (на примјер *Cezar* или *Kajzar*), али то је другачије питање од питања двострукости Ахилеј/Ахил.

МИТАР ПЕШИКАН

УЗ ВЛАСТИТИ РЕФЕРАТ И ДРУГЕ РЕФЕРАТЕ О ТРАНСКРИПЦИЈИ ТУЂИХ ИМЕНА

»Можда нигдје толико правописног нереда и произвољности не срећемо колико у уобличавању туђих властитих имена. И то никако није ограничено на подручја далеких и код нас слабо познатих језика, од чије материје полазим настојећи да у свом реферату помогнем разјашњавању неких начелних недоумица, иако је проблематика у великој мјери заједничка и за даље и за ближе језике. Да се та шароликост ограничава на језике које називамо егзотичнима и који се код нас не изуча-